

A MADÁRVÉDELEM

A PÁRIZSI NEMZETKÖZI GAZDASÁGI KONGRESSZUSON.

A békés munka ama nagy ünnepe, melynek színhelye fölé a technika vascsodája, a 300 méter magas Eiffel-torony emelkedik, igazán óriási arányokat szabott a működésnek, felölelve többek között a nemzetközi kongresszusok egész sorozatait is.

Ez utóbbiak között a gazdasági kongresszus is helyet foglal, melynek »questionnaire«-ét a francia ipar-, kereskedelmi és gyarmati miniszterium szétküldte s többek között az »Országos Magyar Gazdasági Egyesület«-hez is eljuttatta.

A kérdések között van több természetrajzi csoport, így a madárvédelemre vonatkozó is, mely már külön kongresszusok tárgya is volt; de nemzetközi megállapodások eddig még nem szült, szerintem leginkább azért, mert különösen a német ornitológusok aprólékosságai szövevényessé tették a kérdéseket, nem gondolva arra, hogy a törvényhozások nem tudományos specializmusra, hanem gyakorlati megoldásokra törekednek s épen ezért bizonyos határokon túl nem mehetnek.

A madárvédelem kérdésében a határt megszabja a természetrajzi ismeretek általános színvonala s ez még nem fejlődött odáig, hogy pl. a közigazgatási közeg, mely a végrehajtást végzi, meg tudja különböztetni az *Anthus*-t az *Alaudá*-tól, vagy a *Hypolais* madarat a *Phyllopneuste* madártól.

Az »Országos Magyar Gazdasági Egyesület« a kérdéscsoportokat kiosztotta. A madárvédelemre vonatkozó csoport kidolgozása itt következik azon

az okon, hogy a Királyi Magyar Természettudományi Társulat a tárgyra vonatkozólag véleményt adott a földművelés-, ipar- és kereskedelmi miniszteriumnak s e vélemény kapcsán jelent meg Pászla vszky Józseftől a Közlöny 1888. márcziusi és ez évi áprilisi füzetében egy-egy dolgozat, mely az adott véleményvel, illetve sorsával foglalkozik. Az imént említett dolgozat tetelei visszatükröződnek a párizsi kongresszusnak szánt feleletekben is.

A kérdések im ezek:

VI. KÉRDÉSCSOPORT. (I.)

Válaszra felkérve: Herman Ottó.

I. A madarak védelme.

a) Törvényes intézkedések, szabályzatok és egyéb eszközök a hasznos madarak védelmére és szaporodásuk biztosítására; a kártékony fajok pusztítása.

b) A mennyiben a törvények és szabályzatok nem volnának elégségesek, minő módosítások ajánlatnak; ha pedig elégségesek, mily módon érvényesíthető hatásuk legteljesebben.

Különösen és részletesen megjelölni a teendő nemzetközi intézkedéseket a hasznos fajok fenntartására és a kártékonyak kiirtására; az eszmecsere alapjául pontosan megjelölni:

1. Melyek a hasznos fajok.

2. Mely fajok hasznossága kétes.

3. Melyek a határozottan kártékony fajok.

c) A költöző madarak útjának megjelölése.

A kidolgozás így hangzik :

Általános rész. E kérdés tárgyalásakor első sorban tisztába kell hozni bizonyos alapelveket, a melyekre az a mozgalom, mely a hasznos madaraknak nemzetközi védelmét már többször szorgalmazta, nem mindig volt kellő tekintettel.

Maga a természet nem ismer sem hasznos, sem káros madarat, mert az ő háztartására nézve a madár — épen úgy mint minden más élő lény is — *szükséges szervezet*, mely magában foglalja a szaporodás és korlátozás eszközeit is, a ragadozók és nem ragadozók képében — nem tekintve a kozmikus okokat s a táplálkozási viszonyok változását.

A haszon és a kár fogalmát csak az ember gazdasági érdeke teremti meg, különösen az az eljárás, a mely minden gazdaság lényege és abban áll, hogy az ember a természetényeket tömegekbe zsúfolja s ezzel megadja tömegesen az életfeltételeket oly szervezetek — a kérdéshez alkalmazva, a madarak — számára is, a melyek a természet szempontjából, normális viszonyok között, sem haszon, sem kár tekintetében föl nem tűnhetnének.

Példával szólva: a héja — *Astur palumbarius* L. — a természetben ragadozásával csak korlátozó hatással van, így szükséges és legkevesbbé sem káros; de ez a viszony legott megváltozik, mi-helyt az ember majorsági udvarával állítjuk szembe, mert ott korlátolt helyen a héjának való ragadmány zsúfolva van, biztosabban és könnyebben érhető el, mint a szabad természetben; a héja ennél fogva az emberi háztartás szempontjából véve határozottan káros és irtandó.

A haszon fogalma egészen analóg viszonyból ered.

A czinege — *Parus* — vagy bármely harkály — *Picus* — faj a természetben magában mindössze a rovarvilág korlátozója; nem hasznos, nem káros, hanem szükséges; de — nem tekintve a ragadozókat, a melyek ismét korlátozzák — a paraziták képében

maga is alá van vetve a korlátozásnak; azonban a gyümölcsös kert tekintetéből véve, a hol a természeténnyel együtt a rovarok életfeltételei is zsúfolva vannak, a *Parus* és *Picus* föltétlenül hasznos, tehát föltétlenül meg is védendő.

Van még egy harmadik szempont is, melynek elvi jelentőségét tisztába kell hozni: ez a *compensatio* viszonya.

Vannak t. i. bizonyos állat- mondjuk madár-formák, a melyek bizonyos szempontból károsak, másból ismét hasznosak. Ezekkel szemben a kérdést akként kell felállítani: vajjon a kár vagy a haszon nagyobb-é? mert ettől függ az az álláspon, a melyet gazdasági tekintetből el kell foglalunk.

Például két madáralak különösen kínálkozik: a veréb — *Passer domesticus* — és (a holló kirekesztésével) a varjak — *Corvus in genere*.

Nem lehet kétségbe vonni, hogy a *Passer*, különösen aratáskor, továbbá a szérún és a magtár körül érezhető kárt okoz; de az is bizonyos, hogy fiatal rovarokkal neveli fel; a mi pedig még fontosabb, ez az, hogy késő ősztől és egész télen át nagy seregekbe verődve, épen a kultivált területeken termő, káros dudvák magvaival táplálkozik, s épen ezért — legalább nézetem szerint — nagyobb a haszna, mint a kára.

Az is igaz, hogy a három *typicus* varjú: *Corvus cornix*, *frugilegus*, *monedula*, némely helyen (de tapasztalásom szerint csak bizonyos pásztákban, a melyek napi vonulásának útjába esnek) kivált a kukoriczában tetemes kárt okoz; de az is bizonyos, hogy az év többi részén át rovarok, egerek pusztításával, különösen a fordító eke nyomán, rendkívül hasznos szolgálatot tesz a gazdaságnak, mely jóval meghaladja a kárt, a melyet csak rövid időn át és csak helyileg okozhat.

Az álláspont tehát, a melyet ezekkel szemben el kell foglalunk, nem fejezhető ki apodictice, mint az *Asturnál* vagy *Parusnál*, hogy »káros« és »hasznos«, »irtandó« és »védendő«, hanem ez az álláspont a helyi viszonyok összes-

ségének számbavételétől függ s rendszerint akként alakul, hogy ilyen fajok bizonyos korlátok között megtartandók.

Ezek után áttérhetünk az egyes kérdésekre.

a) Magyarországon a hasznos madarakra vonatkozó törvényes intézkedések még csak keletkező félben vannak. Az újabb alkotmányos korszakot megelőzőleg, még 1866-ban is, akadt közigazgatási fórum, mely bizonyos vidéken a gazdát arra kötelezte, hogy az év bizonyos szakában 100 madárfejjel beszámoljon; hogy e rendelkezésnek a legkönnyebben elérhető és leginkább a hasznos madarak estek áldozatú, az magától értetődik.

Az alkotmány helyreállítása óta hozott törvények között a vadászati törvényben van némely intézkedés, mely némely hasznos madarat a vadászhatók közül kizár; de egyebekben nem védi meg. Az a kísérlet, mely épen e sorok írója, mint képviselő részéről történt s azt célozta, hogy a madarak fogdosása — léppel, törrel, hálóval stb. — szintén a vadászatról szóló törvény keretében s a gazdasági haszonra és kárra való tekintetből szabályoztassék, nem talált pártolásra.

A már kész, de még le nem tárgyalt mezőrendőrségi törvénynek egyes szakaszai pozitív, de elégtelen intézkedést foglalnak magukban, különösen a hasznos madarak tekintetében. A kormány gondoskodott, hogy e szakaszokat illetőleg a kir. magy. Természettudományi Társulat véleménye meghallgattassék. A társulat beható szaktanácskozás alapján meg is állapította a szakaszok anyagát, körülbelől azoknak az alapelveknek megfelelően, a melyek a jelen vélemény élén állanak; de megpótolta a sorozatot a madarakon kívül még más hasznos állatokkal is, a melyek rendszerint kifejtettek.

A káros és igazi ragadozó madarak sorát a tanácskozmány megpótolta a szarka — *Pica caudata* — mellett a szajkóval — *Garrulus glandarius* — ; a

varjúkat — *Corvus cornix frugilegus* és *monedula* — csak ott tartja irtandóknak, a hol túlságosan felszaporodva, direkte kárt tesznek.

A hasznos, tehát megvédendő madarakat így sorolja elő:

Az éneklők — *Cantores* — egyáltalában; külön kiemeli még, a következő nemeket: *Fringilla*, *Emberiza*, *Alauda*, *Motacilla*, *Luscinia*, *Parus*, *Sturnus*, *Lanius*, *Hirundo*, *Caprimulgus*, *Muscicapa*, *Turdus*, *Troglodytes*, *Upupa*, *Corvus* (kivéve a speciális esetet), *Picus*, *Cuculus*; a ragadozók közül, mint egér- és részben rovarpusztító is: *Cerchneis*, *Erythropus*, *Buteo*, a baglyok közül a kisebbek: *Athene*, *Nyctale*, *Strix*, *Scops*, *Otus*, *Brachyotus*.

Ezeket a madarakat s fészkeiket abszolút védelemre ajánlja.

Noha ez a javaslat kétségkívül racionális elveken alapult s számolt a természetrajzi ismeretek elterjedésének általános színvonalával is, a kormány ezt a törvény végső szövegezésében ismeretlen okokból *tekintelen kívül hagyta* s az eredeti, igen hézagos és a nomenklatura gyarló voltánál fogva csak zavarokra vezető szöveget hagyta meg, a mit csak sajnálni lehet, különösen, ha a törvény így meg is alkottatnék.

A kártékonyak irtása körül első sorban a fészkek feldúlása volna ajánlható; rendkívüli esetekben a Társulat a közigazgatási hatóságot jelentéstételre kötelezné, hogy a kormány szakértők kiküldése és meghallgatása mellett tesse meg az intézkedést. A Társulatnak e javaslata sem foglaltatik a kormány törvénytervezetében.

Néhány városnak szabályzataiban is akadunk némely intézkedésre, melynek végrehajtása azonban az ellenőrzés hiányán török meg. Így áll a rendeletek dolga is.

A tárgy, fontosságánál fogva kétségkívül megérdemelné a speciális törvényvel való szabályozást, még pedig akként, hogy a madarakon kívül más hasznos állatok is belévonatnának.

Nemzetközi szempontból véve így

speciális törvény a különböző országok viszonyai szerint módosúlna.

b) Abban az esetben is, ha a Természettudományi Társulat ajánlatai elfogadhatnának, egy igen lényeges hézag marad, mely pótlást követel. Ez a hiány *a fészkelő helyekről való gondoskodás s e helyeknek védelme*. Különösen a síkságokon nagy a hajlandóság a gazdaságok táblás beosztására s e tábláknak alak szerint való szabályozására, a mely törekvés gazdasági szempontból helyes; de áldozatul kívánja mindazokat a bokros vagy bozótos helyeket is, a melyekben különösen a leghasznosabb éneklő madarak megtelepedhetnek.

Ez hasonló ahhoz az eljáráshoz, a melyet a folyók szabályozásában követtek, a midőn t. i. elvonták a halaktól az ivóhelyet, a minék következése a halállomány tönkremenése volt.

Sok helyen ugyan megtörténik, hogy a táblák fákkal beszegetnek; de csupa magas növésűekkel, a melyek — nehogy árnyékot vessenek — koronáikban még meg is ritkíthatnak; így kétszeresen is alkalmatlanok különösen az éneklő madarak fészkelésére.

Ott tehát, a hol a gazdaságok berendezése kizárja a bokros és bozótos foltok megtűrését, a táblák beszegését legalább részben ú. n. élősvénnyel, különösen az igen hálás galagonyából neveltékkel kellene pótolni, hogy a madarak fészkelhessenek.

A mi a jó törvények és szabályzatok végrehajtását, biztosítását és teljességét illeti, ennek több elengedhetetlen feltétele van.

Be kell vallanunk, — s ez nemcsak Magyarországra tartozik — hogy a legtöbb esetben maga a végrehajtásra hivatott adminisztratív közeg sem ismeri a tárgyakat; arról nem is szólva, hogy nem egy épen ignoráns is.

Az iskola, különösen pedig a népiskola volna hivatva arra, hogy a természetrajzi ismereteknek e részét a *gyakorlati élet követelményeinek képest ta-*

nítsa és terjessze, kevesebb súlyt fektetve a rendszerre mint a biológiára, mely utóbbi a haszon és kár fogalmát egyedül adhatja meg, tehát az általános, önkényes védelmet szülheti. De erre kellene tanítani első sorban magukat a néptanítókat a képző-intézetekben is.

Egy másik igen hathatós eszköz az *állatvédő társulatok* terjesztése és támogatása; de csak olyanokénak, a melyeknek *működése racionális alapokon nyugszik*. Meg kell t. i. jegyezni, hogy az állatvédelem sok helyen bizonyos érzékösségre, szentimentalizmusra hajlik, többet foglalkozik a viviszekcióval mint egyébbel, a nélkül, hogy a viviszekció tudományos feladatát felfoghatná. Az alapelvnek annak kell lennie: az ember szolgálatában álló állatnak védelme nemes tett, mely egyszersmind anyagi hasznot is jelent; a megvédett éneklőmadár munkájával valóságos értékben fizeti meg az embernek a reáfordított gondozást.

A nemzetközi intézkedések között, számba nem véve, hogy egy nemzet átveheti a másiktól a jó törvényt és szabályzatot, első sorban állana a *tavaszi madárvonulás törvényes, nemzetközi biztosítása*, különösen Európa déli részein, a hol az északibb részek felé törekvő madarak nagy tömegekben jelenkeznek s tömeges legyilkolásnak vannak alávetve. De akadnak olyan boldogtalanok is, pl. az erdőre nézve oly hasznos szalonka — *Scolopax rusticola* —, a melyek Európa egész területén végig épen tavaszkor, a mikor fészkelni megyen, csak megszámlálhatatlan trirailleur vonalakon át érheti el — s természetesen kegyetlenül megritkítva — fészkelő helyeit.

A mi a *b)* ponthoz 1—3. szám alatt foglalt specificatiót illeti, nem hinném, hogy czélszerű volna a magyar Ornisban eddig ismert körülbelül 338 fajt a hasznosság és károság szempontjából egyenként tárgyalni, *minthogy itt a*

gyakorlati életre tartozó törvények és szabályzatok megalkotása a végcél s ennél fogva az aprólékos specifikáció, mely ornitológiai szakismereteket követel, okvetlenül sokat markolva, keveset szorítana.

Ha védelemre kitűzzük az *Alauda* nemet, ez a laikus előtt megvédi az *Anthus* is; *Sylvia* alatt megvédhető a *Phyllopneuste* és *Hypolais* is stb.

Nem hiszem, hogy okszerű volna a törvényes és szabályzati intézkedésekben specifikáció dolgában tovább menni, mint a meddig ment a kir. magy. Természettudományi Társulat; ez a specifikáció módosúl az országok speciális gazdasági viszonyai szerint, a mennyiben t. i. itt több, amott kevesebb, itt hasznos, amott káros, vagy egyáltalában más madárfajok fordulnak elő. *A többi a fejlődés dolga, mely a természetrajzi ismeretek terjedésétől függ.*

Feltétlenül irtandók csak a tulajdonképeni nagy ragadozó madarak volnának; különös és beható tárgyalást megérdemelnének az úszók — *Natatores* — és a gázolók — *Grallatores* — a szó tágasabb értelmében.

Hogy a nagy gémfajok — *Ardea* — a halászatra károsak, az kétségtelen; de bizonyos kisebb alakok, mint a bíbicz — *Vanellus* — a *Tringa*, *Totanus*, *Machetes*, *Rallus* stb. félek, úgy a ruczák — *Anas* — is, nem lehetnek közömbösek különösen a mocsarak tekintetéből, a melyeknek állat- és növényéletébe korlátozólag belenyúlnak és így már közegészségi tekintetből is számba veendőek. Teljesen szabadjára tulajdonképen csak azokat a téli vándorokat kellene bocsátani, a melyek az arktikus körből érkeznek, ezek között az *Anser*, *Mergus*, *Colymbus*, *Fuligula*, *Clangula* alakokat; a mi fészkelő bűvár alakjaink közül a *Podiceps* és *Carbo* fajokat nem kellene kimélni a halászat érdekéből.

c) Erre a kérdésre, t. i. a költöző madarak útjának megjelölésére, a tudo-

mány mai álláspontjáról még pozitív feleletet adni nem lehet. Mind e mai napig csak két természetvizsgáló iparkodott pozitív alapon e kérdés megoldására, ú. m. *Middendorff* 1855-ben Oroszországra nézve, »*Die Isepiptesen Russlands*« című művében és különösen *Pal m é n* »*Om Foglarnes flyttningsvägar*« című művében, mely 1874-ben svéd, 1876-ban német nyelven jelent meg. *Homeyer* könyve »*Die Wanderungen der Vögel etc.* 1881« nem jöhet tekintetbe, mert negatív és tendencziózus kritika, mely saját adataiból sem jut semmiféle konklúzióhoz.

Middendorff könyve azonban csak Oroszországra vonatkozik, s nincs is bevégezve; egyedül *Pal m é n* nyújt néhány fajra nézve bizonyos konkrét alapot s e szerint Magyarország, mint madarak útja, a fluvio-litoralis területekhez tartoznék, a melynek madarai a Fekete-tenger nyugoti partja hosszában vezető marin- és submarin-litoralis fővonaltól, még pedig a Duna völgyén át jutnának mi hozzánk s terjednének el folyamrendszerünkön végig.

Tüzetesebb magyar vizsgálatok csak azok, a melyeket *Cs a t ó J á n o s* Alsó-Fehér és Hunyad megyék területén tett, egészen pozitívek csak azok, a melyeket e vélemény írója az erdélyi Mezőségen két éven át folytatott; de e vizsgálatoknak, mint nagyon is helyi természetűeknek, nem lehetett oly eredményök, mely az útirányoknak pozitív kijelölését megengedhetné.

Különben a tárgyba bocsátkozni még abban az esetben sem lehetne, ha több megfigyelés történt volna is, mert a megítélés más területek jelenségeitől is függő. Épen ezért alakult meg 1884-ben a nemzetközi ornitológiai bizottság, azzal a feladattal, hogy első sorban Európára nézve egy megfigyelő hálózatot létesítsen, mely hivatva lesz a kérdés megoldásához hozzájárulni.

HERMAN OTTÓ.

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.